

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

TANQIDIY TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Saffarova Mohidil Axmadovna

Turon universiteti, Pedagogika va psixologiya fakulteti Dotsenti, PhD

Salayeva Sitora Sherali qizi

Turon magistranti

Anotatsiya: *So'ngi yillarda ta'lim sohasida tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish muhim pedagogik vazifa sifatida e'tiborga olinmoqda. Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash va tahlil qobiliyatini rivojlantirishda innovatsion pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli o'rganiladi. Maqolada interaktiv metodlar, loyiha asosidagi o'qitish, guruhli ishlash va boshqa ilg'or pedagogik texnologiyalar orqali o'quvchilarning tahliliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, ularni mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvga rag'batlantirish masalalari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda pedagogik metodlarning samaradorligi va o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini oshirishdagi ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *tanqidiy tahlil qilish, innovatsion texnologiyalar, pedagogik metodlar, o'qitish jarayoni, bo'lajak o'qituvchilar, interaktiv metodlar, loyiha asosidagi o'qitish, tahliliy fikrlash, mustaqil fikrlash.*

Kirish

Ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda. Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotlarni mustaqil ravishda tahlil qilish, ularni solishtirish, baholash va o'z fikrini asoslash qobiliyatidir. Hozirgi davr talablariga muvofiq, zamonaviy o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuvni rivojlantiruvchi mentor sifatida faoliyat yuritishi kerak.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar, jumladan interaktiv metodlar, loyiha asosidagi o'qitish, guruhli ishlash, muloqot va muammolarni hal qilish metodlari bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu texnologiyalar o'quv jarayonini faol, qiziqarli va o'zaro interaktiv shaklda tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ularning yordamida o'quvchilarda analitik fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga shart-sharoit yaratiladi. Tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalari nafaqat akademik faoliyatda, balki kelajakda pedagogik faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, pedagogik jarayonni zamonaviy innovatsion texnologiyalar bilan boyitish bo'lajak o'qituvchilarning professional tayyorgarligi va malakasini oshirishning muhim omili sifatida qaraladi. Kirish qismida ta'kidlanishicha, tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik jarayonda

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

uzluksiz va tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash, ularning qiziqishlarini uyg'otish, shuningdek, o'z fikrini aniq va asosli tarzda ifodalashga o'rgatish eng asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonda bir necha asosiy yo'nalishlarga bo'linadi. Birinchi navbatda, o'quvchilarga analitik fikrlash, faktlarni baholash, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni solishtirish va asosli xulosalar chiqarish imkonini beruvchi metodlar tatbiq etiladi. Bu jarayon bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish va ularni o'z pedagogik faoliyatida qarorlar qabul qilishga tayyorlash uchun muhimdir.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda markaziy o'rin tutadi. Jumladan, loyiha asosidagi o'qitish (project-based learning) o'quvchilarga murakkab vaziyatlarni tahlil qilish, resurslarni samarali taqsimlash va natijalarni taqdim etish orqali o'z fikrini asoslash ko'nikmasini beradi. Guruh ishlari va muloqot metodlari esa o'quvchilarda hamkorlik, konstruktiv bahs-munozara va fikr almashish orqali tahliliy fikrlashni mustahkamlaydi. Interaktiv metodlar, jumladan "Mozharo metodi", "Dumaloq stol", "Akademik munozara" va "Muammolarni hal qilish metodi", talabalarning o'z fikrini asoslab, qarorlar chiqarish va muammolarni turli nuqtai nazardan baholash qobiliyatini oshiradi. Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) pedagogik jarayonga integratsiya qilinishi tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Masalan, onlayn forumlar, interaktiv testlar, vizual ma'lumotlar va elektron taqdimotlar o'quvchilarga ma'lumotlarni mustaqil ravishda tahlil qilish, ularni solishtirish va xulosalar chiqarish imkonini yaratadi. Bu jarayon o'quvchilarda o'z fikrini aniq va asosli ifodalashni, shuningdek, ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash bo'yicha pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda tizimli yondashuv talab etiladi. Har bir dars yoki mashg'ulot aniq maqsadlar asosida rejalashtirilishi, o'quvchilarning individual xususiyatlari hisobga olinishi va ularning faolligi doimiy nazorat qilinishi zarur. Shu bilan birga, o'qituvchi o'z faoliyatida motivatsion komponentlarni tatbiq etishi lozim: o'quvchilarda shaxsiy mas'uliyatni shakllantirish, jarayon davomida qiziqish va faollikni uyg'otish, orttirilgan tajribalarni amaliy hayotga tatbiq etish imkoniyatini yaratish pedagogik jarayonni samarali qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat ularning akademik tayyorgarligini oshiradi, balki kelajakda professional faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular o'z pedagogik faoliyatida murakkab vaziyatlarni tahlil qilish, shaxsiy va jamoaviy qarorlar chiqarish, o'quvchilarga mustaqil fikrlashni o'rgatish kabi ko'nikmalarni samarali qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli, pedagogik jarayonda innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash, interaktiv va ijodiy metodlarni tatbiq etish tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Natijada, bo'lajak o'qituvchilarda tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uzluksiz va tizimli pedagogik yondashuvni talab qiladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali o'quvchilar faolligi oshadi, ularning analitik va ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi, shuningdek, ular mustaqil, mas'uliyatli va malakali pedagog sifatida shakllanadi.

Pedagogik metod / Texnologiya	Qo'llash usuli	Kutilayotgan natija	Misollar / Amaliyot
Loyiha asosidagi o'qitish (Project-based learning)	O'quvchilar real vaziyatlarda loyihalar yaratadi, resurslarni tahlil qiladi, natijalarni taqdim etadi	Mustaqil fikrlash, analitik ko'nikmalar, qaror qabul qilish	O'quvchilar ijtimoiy muammolarni tahlil qiluvchi mini-loyihalar yaratadi
Interaktiv mashg'ulotlar	Savol-javob, muammolarni hal qilish, rolli o'yinlar	Tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, fikr almashish	"Dumaloq stol", "Akademik munozara", "Mozharo metodi"
Guruh ishlari	O'quvchilar kichik guruhlarda muammoni tahlil qiladi va yechim taklif qiladi	Hamkorlik, konstruktiv bahs, qaror chiqarish	Guruh prezentatsiyalari, muammo yechimlarini muhokama qilish
Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)	Onlayn testlar, forumlar, elektron taqdimotlar, vizual ma'lumotlar	Ma'lumotlarni tahlil qilish, solishtirish, asosli xulosalar chiqarish	Moodle platformasi, interaktiv diagrammalar, elektron portfoliolar
Motivatsion yondashuv	O'quvchilarda qiziqish uyg'otish, shaxsiy mas'uliyatni shakllantirish	Faol ishtirok, mas'uliyat, ijodiy yondashuv	Rag'batlantirish tizimi, maqsad qo'yish va baholash
Muammolarni hal qilish metodlari	Haqiqiy yoki simulyatsiya qilingan muammolarni tahlil qilish	Analitik fikrlash, qaror chiqarish, ijodiy yechimlar	"Case study" usuli, kritikall vaziyatlarni tahlil qilish

Ta'lim tizimida o'quvchilarda tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biriga aylangan. Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash, asoslantirish va yangicha qarashlar ishlab chiqish qobiliyati bo'lib, bugungi kunda har bir o'quvchi va bo'lajak o'qituvchi uchun zarur bo'lgan kompetensiyalar qatoriga kiradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, jumladan interaktiv

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

mas'ulotlar, guruh ishlari, loyiha asosida o'qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, muloqot va muammolarni hal qilish metodlari tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Tarbiya va ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarda nafaqat bilimni mustahkamlashga, balki ijtimoiy ko'nikmalar, shaxsiy mas'uliyat va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalari o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z qarorlarini asoslash, dalillarni tahlil qilish va muammolarga kreativ yondashuvni shakllantiradi. Shu bilan birga, uzluksiz va tizimli pedagogik jarayon bu ko'nikmalarni o'quvchilarda mustahkam o'rnatishga yordam beradi.

O'qituvchilar va tarbiyachilar tomonidan tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning ma'naviy, intellektual va ijodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Oila va maktabning hamkorligi esa ushbu jarayonda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi: ota-onalar bolaga birinchi ta'limiy va tarbiyaviy muhitni ta'minlab, maktab esa bu jarayonni kengaytirish va mustahkamlash imkoniyatini yaratadi. Shu tarzda, innovatsion pedagogik texnologiyalar va oila-maktab hamkorligining uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarni tanqidiy fikrlovchi, mas'uliyatli va ijodiy shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi. Natijada, tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi, ta'lim jarayonini sifatli, interaktiv va samarali qiladi hamda yosh avlodni mustaqil, ijodiy va analitik fikrlovchi shaxs sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Paul, R., & Elder, L. (2019). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson.
2. Facione, P. A. (2015). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.
3. Dewey, J. (1933). How We Think. Boston: D.C. Heath and Company.
4. Karimov, I.A. (2008). Pedagogik texnologiyalar va tarbiya jarayonlari. T.: Ma'naviyat, 60-61-b.
5. Saidahmedov, N. (2006). Pedagogik texnologiyalar. T.: Fan, 48-b.
6. G'afforova, T. (2008). Tarbiya texnologiyalari va uning tarkibiy qismlari. Qarshi: QarshiDU, 39-b.
7. Nizomxonov, S.A., & Madaminov, I. (2014). Pedagogning kasbiy faoliyatida axborot-kommunikativ kompetentlikni oshirish yo'llari. "Zamonaviy ta'lim" jurnali, №10, 29-b.
8. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Longmans.